

Picasso, creador i destructor

Poc després de mudar-se Picasso al Bateau-Lavoir, aquest esdevingué el punt de reunió dels espanyols que s'estaven a París, que sentien fervor per la seua genialitat i volien vetllar pel seu benestar, com si fóra una obligació no tan sols per a ell sinó per a la posteritat.

En els quadres de Picasso sempre dominava el blau, però a poc a poc anava introduint-se un subtil i tènue color rosa que insinuava una transformació fonamental. La vesprada del 4 d'agost del 1904, quan Picasso anava a entrar al seu estudi, entrà precipitadament al Bateau-Lavoir una dona escultural i preciosa. Ell portava als braços un gatet que havia salvat de la tempesta sobtada que havia esclatat. La dona estava completament mullada, ell li barrà el pas i li llançà el gatet (de regal de convidat i de presentació alhora). Tots dos somrigueren i ell li mostrà l'estudi.

Es deia Fernande Olivier. Un nu autobiogràfic d'agost de 1904 els mostra tots dos immediatament després de fer l'amor. Ell encara està damunt d'ella, els seus peus toquen lleugerament els d'ella, els ulls de Fernande en forma d'ametlla els té tancats i el pentinat ondulat i moreno li envolta la cara. Ell celebrà aquest esdeveniment com si de seguida haguera sigut conscient que aquesta no era una aventura sexual més. De fet era el principi de la primera relació pròpiament dita, la primera vegada que s'unia a una dona (és clar que no «fins que la mort us separe», però almenys mentre durara una relació apassionada, excitant i còmoda).

Fernande havia nascut el 6 de juny de 1881 a París, quatre mesos abans que Picasso a Màlaga. El nom autèntic era Fernande Bellevalle; provenia d'una família jueva de barretaires que feien barrets amb plomes i flors artificials. Als 17 anys tingué un fill d'un venedor de nom Paul Emili Percheron. Aquest es casà amb ella quan l'infant tenia 5 mesos; poc després desapareixien pare i fill sense deixar rastre i Fernande es casà amb l'escultor Gaston de Labaume.

Gertrude Stein va dir una vegada: «Fernande era totalment natural, tant en el bo com en el dolent». Era bonica de natural i també intel·ligent, creativa i mandrosa. Pintava i dibuixava, però preferia utilitzar la seua capacitat

¿Què hi ha de tafaneria sense fonament al llibre de l'escriptora grega? ¿Fins a quin punt la seua biografia de Picasso està fabricada per a l'escàndol? El lector en té la paraula i podrà jutjar en llegir aquest fragment.

Ariana Stassinopoulos

Ariana Stassinopoulos ja havia fet altres incursions en el gènere de les biografies escàndol.

creativa per a projectar-se una altra vida i un nom nou. El nom més nou era Olivier; amb el nom de Fernande Olivier entrà en la vida de Picasso, fou la primera que realment estimà i la que el conduí a la vida adulta.

Anys després escrivia Fernande sobre el primer encontre amb Picasso: «No tenia res de seductor si no el coneixies. No obstant això, la seua mirada particular, persuasiva, forçava a l'atenció. Era difícil ordenar-lo socialment, però la seua irradiació, aquesta fogositat interior que se sentia amb ell, li concedien una mena de magnetisme, al qual jo no podia oposar resistència».

Picasso trobava estimulants tenir del seu costat una bella i alegre: una confirmació magnífica de la seua masculinitat. Ho estimava tot d'ella: la mirada, la manera de vestir-se, la gràcia natural amb què portava enormes barrets. Però la sexualitat madura i agressiva en una relació a la llarga interessada també li dispensaria temors i ansietats.

Picasso esperava de Fernande que esdevinguera part de la seua vida. Ella no necessitava cuinar, posar en ordre l'estudi o netejar el terra. Ell li prohibí anar a comprar, ja que la gelosia li feia venir la idea increïble que altres homes se li adreçarien pels carrers de Montmartre i que accediria a les proposicions d'aquests.

Els escrúpols de Picasso transigien amb la disposició natural d'ella. Fernande escrigué: «En la seua gelosia patològica m'obligava a viure com un ermità. Però tot el que jo necessitava per a ser feliç era una tassa de te, llibres, un sofà i el mínim treball possible. He d'afegir que jo era extremament malfeinera». La seua desídia juvenil i la sensualitat desenfrenada eren els pilars fonamentals d'aquesta relació. Ella li oferia sexe apassionat i desenfrenat sempre que ho permetien el seu irregular ritme de treball o l'estat d'ànim imprevisible. Ella regulava la seua vida sexual i així estabilitzava l'existència sencera.

Però encara feia més coses: la seua serenitat neutralitzava els temors d'ell i el seu optimisme sa actuava de pol contrari a les depressions d'ell. Això no obstant, no aconseguí foragitar-les del tot, com ella reconeixia clarament: «Aquest home trist, sarcàstic, de vegades també hipocondríac, no trobava cap consol en el seu treball i en l'amor a la feina, sinó tan sols oblit. En ell semblava que planava sempre una profunda tristesa».

Picasso es convertí en un home al costat de Fernande. Ja no era el jove que buscava les dones en bordells i que només pensava en ell mateix. Ara vivia amb una dona que podia haver baixat perfectament d'un quadre de Toulouse-Lautrec, que parlava un francès bonic i elegant, que atreia sobretot les mirades envejoses dels homes i amb la qual havia de conversar, bé que en un grau discret. Era més gran que Picasso i semblava major, ja que ell aparentava ser més jove del que era

en realitat, amb la cara infantil i el rull negre al front.

La importància de Fernande és palesa també en la metamorfosi del seu treball. El rosa esdevingué el color predominant, artistes de circ, arlequins i prestidigitadors substituïen les despulles humanes del període blau.

Al començament de 1905 aparegué en els treballs de Picasso el jove poeta Guillaume Apollinaire de manera esporàdica i a penes identificable, una vegada de pallaso, una altra com a gegant jove.

Pocs dies després de conèixer Picasso, Apollinaire escrigué ja un article sobre ell. No havia escrit mai abans un article de crítica d'art ni s'havia interessat per l'art gràfic. Resumí en paraules el que Picasso expressava en els quadres. Apollinaire evocava el període blau no només per a tots aquells que podien llegir, sinó també per al mateix Picasso, que l'havia treballat més amb el llom que amb el cap.

Picasso havia trobat un intèrpret del seu art i les figures del món blau un defensor en una prosa quasi poètica: «Aquests infants, que no estima ningú, ho entenen tot. Aquestes dones, que ningú estima, no obliden mai. Entren en l'ombra com en una església antiga. Desapareixen a trenc d'alba, consolades pel silenci. Els homes vells, al voltant, submergits en una boira gèlida. Aquests homes vells tenen el dret a captar sense humilitat».

L'estiu de 1905 Picasso, que se sentia sense forces i cercava nous estímuls, tingué l'oportunitat de fer un viatge a Holanda. Un holandès acomodat que rondava pels cercles artístics de Montmartre el convidà. Perquè tingués almenys un poc de diners, Max Jacob, que també estava sense un ral, demanà diners a la portera.

D'aquesta manera Picasso viatjà a un país estranger, amb 20 francs a la butxaca, en companyia d'un home que a penes coneixia i sense l'estimada. Els quadres originats a Holanda mostren figures rubensianes, que amb uns pits pesants semblen més maternals que sensuals. Però Picasso opinava que «els pits femenins més bonics són quasi sempre els que donen llet».

Davant de Fernande, contava l'encant d'aquelles joves lleteres: «Era ridícul veure desfilat les escolars d'inter-nat carrer avall amb unes figures com soldats amb l'equipatge d'assalt». Ridícul o no, aquestes joves personificaven un fort desinterès i no obstant oportú de les figures apenades del món

blau que havia deixat enrere. Aquest desinterès accelerà el seu pas de la misèria al benestar.

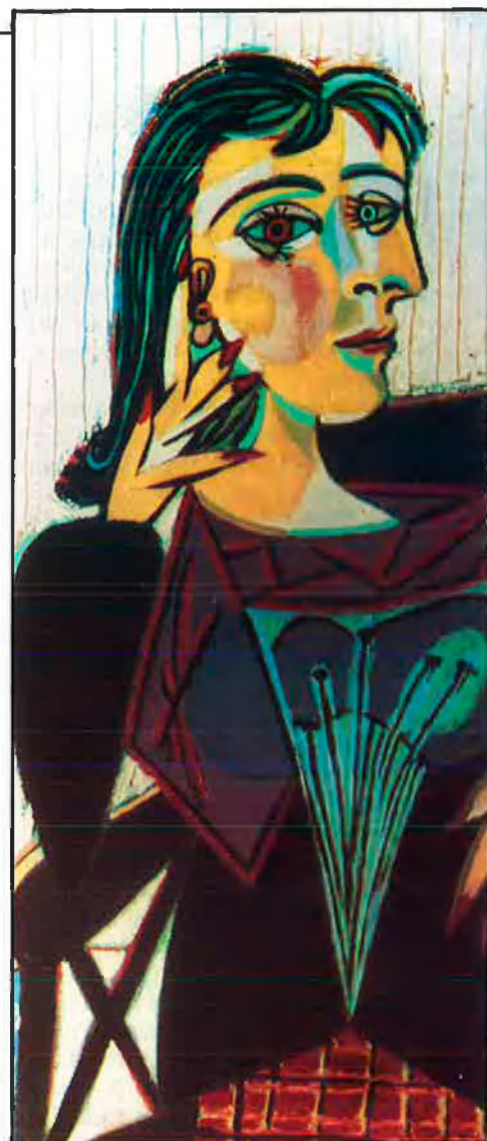
Gertrude i Leo Stein eren els precursors de la nova prosperitat. Picasso va dir de Gertrude Stein, temps després, que era l'únic amic femení —era més masculina que quasi tots els seus amics masculins—. Fernande la descrivia així: «Tenia la veu d'un home i l'anar d'un home. Era petita i de figura massissa, tenia un cap extraordinari amb els trets marcats i distingits i una concac dels ulls sorprenentment regular i intel·ligent».

Gertrude Stein disposava d'una fortuna considerable, que li enviava el seu germà Michael dels Estats Units on l'administrava. La riquesa feia possible la independència, viure fora de les convencions a l'estil de la bohèmia. Als 29 anys havia deixat Baltimore després d'estudiar Medicina.

Leo, el seu germà més jove, calb, amb barba i ulleres amb el marc d'or, havia viscut entretant a Florència com a pintor i aficionat a l'art. En trobar-se tots dos a París causaren una forta expectació (admirats per uns, objecte de mofa per als altres). Els Stein esdevingueren aviat el punt de cristallització de l'ambient artístic contemporani: l'inspiraven, hi activaven nous conceptes. En la difícil situació de Picasso hi havia, però, alguna cosa més important: compraven.

Picasso conegué els Stein a casa de Clovis Sagot, un ex-pallaso que havia obert una petita galeria en una antiga farmàcia. Picasso preguntà a Sagot: «¿Qui és aquesta dona? Pregunta-li si vol fer de model per a mi». Leo Stein recordaria després que «Picasso esperava modestament la resposta, mentre Gertrude Stein cridava alhora dient que lleig trobava el quadre que estava mirant». Era el quadre de Picasso *Jove amb el cistellet de flors*. Gertrude trobava els peus de la jove tan horribles que proposà de tallar-los i conservar-ne només el cap. Finalment s'hi posà Leo i així aconseguí el primer Picasso encara intacte i «amb els peus com una mona» per al pis dels Stein a la rue de Fleurus, 27.

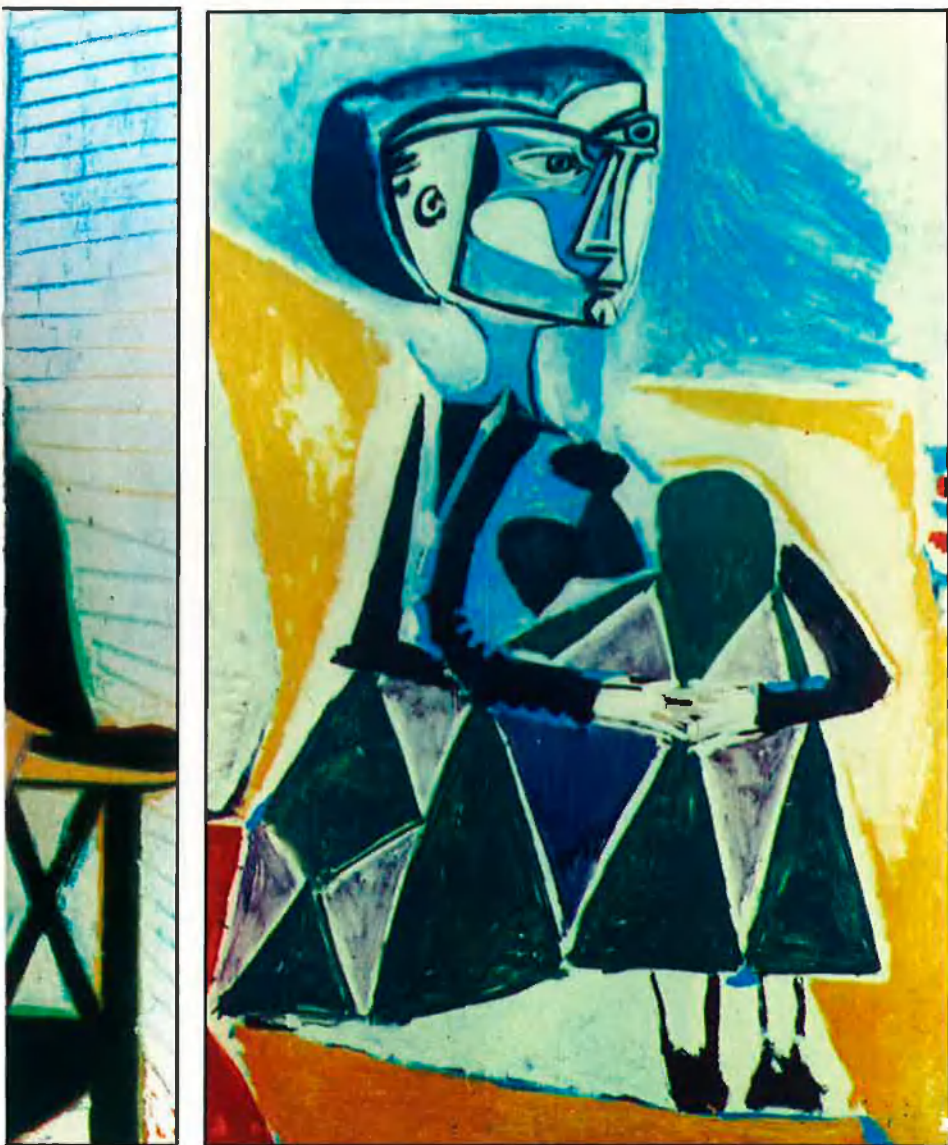
A casa dels Stein, Picasso conegué el pintor Matisse. Matisse deia sobre ell mateix i Picasso: «Som tan diferents com el Pol Nord i el Pol Sud». Aspirava, tant en la vida personal com en l'art, a l'harmonia i l'estabilitat. Per contra, Picasso reaccionava com un sisme a les inquietuds, temors i dubtes de la seua època. La fascinació mútua

era la base d'aquesta relació, que començà en la sala d'estar de Gertrude Stein i durà, malgrat els alts i baixos, fins a la mort de Matisse. Era una relació que vivia els seus contrastos.

Mentre Matisse impressionava el món de l'art amb les composicions de colors cridaners, Picasso pintava un retrat de Gertrude Stein en un color marró agrisat quasi monocrom. Les sessions esdevingueren quasi un ritual diari. Gertrude, sovint, anava a peu del Jardín du Luxembourg a l'Odéon, agafava allí el cavallet a Montmartre, pujava al Bateau-Lavoir i baixant per una escala arribava a l'estudi de Picasso.

Un anar i venir constant hi dominava mentre Gertrude feia de model asseguda durant hores en una butaca desgastada i alhora escoltava i conversava (segons el seu parer, un signe de genialitat). Picasso, que portava sempre la roba de treball blava, com els artesans parisencs, seia a la vora de la cadira de la cuina i mirava fixament la tela. Sempre que s'aturava la conversació, Fer-

A l'esquerra, Dora Maar. A la dreta, Jacqueline, la companya exclusiva dels darrers anys.

a Gósol amb Fernande. Un metge amic li havia recomanat, com abans a d'altres pacients, Gósol, perquè hi havia «bon aire, bona aigua, bona llet i bona carn». El poble distava de Barcelona uns 150 km, però tan amagat als estrets dels Pirineus que tan sols s'hi podia accedir amb mules. Una aurèola de bravesa rodejava el paisatge i els habitants de Gósol. Molts habitants del poble aprofitaven la proximitat de la frontera d'Andorra i practicaven el contraban.

A Gósol visqué Picasso amb Fernande una sensació semblant a la que havia viscut a Horta d'Ebre amb el gitinet. Durant molts dies vagaren per les muntanyes; de nit escoltaven les històries dels contrabandistes. Picasso estava fascinat per la força primitiva d'aquests homes i ells apreciaven la seua vitalitat inescotable.

L'estada a Gósol pertanyia a aquells moments lliures de preocupacions on gaudia de la vida, la naturalesa, l'aventura i el seu amor a Fernande. Ell continuava pintant-la i disfrutava de la seua bellesa i feminitat.

El caràcter primitiu d'aquest poble, rodejat de muntanyes i penyals elevats al cel, reforçava el seu afany interior de presentar el caràcter primitiu sense sentimentalisme. En el seu *Llibre català d'apunts* escriu una frase que reflecteix la seua animació i autoseguretat d'aleshores: «Un tenor, que canta un to més alt del que preveu la partitura: ¡jo sóc aquest!».

A París, Picasso es volcà en el seu treball encara sota la forta impressió de l'estada a Gósol. Pintava els camperols, i la part del cap de Gertrude Stein l'aconseguí d'una estirada. Gertrude Stein escrigué: «Pintà el cap sense tornar a veure'm, després em va donar el retrat i em vaig posar contenta, i encara n'estic, de contenta. Aquesta sóc jo, i per a mi és aquest l'únic quadre que mostra com sóc».

El retrat era el presagi d'una nova direcció en l'art de Picasso: «Després de Gósol no he treballat més amb models. Perquè allí no tenia models. Buscava alguna altra cosa». Aquesta altra, l'havia descoberta a Gósol.

A París es confirmà l'entusiasme estès al seu voltant per l'art primitiu. El departament d'art primitiu al Louvre i al Museu Trocadero d'Etnografia gaudien d'una afluència creixent, i molts dels seus amics artistes compraven màscares i estatuetes primitives, sobretot Matisse i André Derain, que era un any més gran que Picasso, vivia de

nande la suplia llegint faules de La Fontaine. Tenia una veu bonica i una pronunciació pura.

Gertrude havia passat ja unes 80 sessions, però Picasso no estava content amb la part del cap del retrat. Finalment, llevà tota la part del cap. Ell digué a la sorpresa Gertrude: «Quan et mire, ja no et veig».

A l'abril, un visitant inesperat li va permetre de viatjar a Espanya i emportar-se fins i tot Fernande. Apollinaire havia portat Ambroise Vollard al Bateau-Lavoir. Davant la sorpresa de tothom, el comerciant, que poc temps abans havia tractat Picasso de boig, comprà 30 quadres. Pagà 2.000 francs, per a Fernande i Picasso una suma increíble, que els assegurava la sustentació per a tres anys.

Max ho sentí com un moment especialment commovedor: Anys enrere ell havia intentat inútilment, quan Picasso estava malalt, que Vollard comprara una pintura d'un paisatge de Picasso. «El campanar és tort», havia observat

despectivament el comerciant i li havia donat l'esquena com a senyal que no volia perdre més el temps.

Picasso i Fernande marxaren a Barcelona. La nova riquesa la subjectà amb imperdibles en la butxaca interior de la jaqueta. Fernande s'havia preparat bé per al seu primer viatge a Espanya i havia comprat «un vestit i un barret, perfum i, per a poder cuinar, un petit fogó d'oli».

El 20 de maig arribaren a Barcelona i tan bon punt Picasso respirà aire espanyol, semblà que tornava a renàixer. Fernande es va sorprendre d'aquesta transformació; «el Picasso que vaig veure a Espanya era completament diferent del de París. Era feliç i animat i ací es podia interessar molt més serenament i tranquil·la per les coses. En una paraula: estava relaxat. Irradiava satisfacció; el caràcter i el comportament havien canviat completament».

També la relació amb Fernande semblava canviada. S'avenia amb ell mateix i amb ella. Per això decidí d'anar

feia poc a Montmartre i s'havia afegit al grup del Bateau-Lavoir.

Matisse se'n recordava: «Jo passava sovint per la botiga de Père Sauvage a la rue de Rennes. Hi exposava estatuets africanes; la seua particularitat i la senzillesa de les línies em fascinaren. En vaig comprar una i la vaig portar a ca Gertrude Stein. Picasso, que vingué més tard, s'entusiasmà de seguida per l'estatueta».

La descripció de Max Jacob sona més dramàtica: «Matisse agafà una estatueta de fusta negra de la taula i l'ensenyà a Picasso. Picasso la tingué tot el vespre en la mà. Quan vaig anar al seu estudi al matí següent, estava tot el terra completament ple de fulls de dibuix. En aquests fulls hi havia bàsicament el mateix dibuix: la cara d'una dona grassa amb un ull, un nas massa llarg que es fonia amb la boca, i un rull del cabell en el muscle. Era el naixement del cubisme».

Certament, del naixement del cubisme, no se'n podia parlar encara; això no obstant, Picasso treballava la tardor i l'hivern de l'any 1906 en aquesta direcció. Féu muntar una tela amb un reforç especial i sol·licità un bastidor enorme. Anys després contava a André Malraux com el seu projecte de *Les Demoiselles d'Avignon* havia anat prenent forma: «En l'horrible museu de Trocadero em trobava tot sol sota les màscares, nines índies i homenets coberts de pols. D'allí em deu haver vingut de sobte la idea de *Les Demoiselles d'Avignon*, però no per aquestes figures, sinó perquè era la meua primera imatge d'exorcisme, i això ho dic ben conscient.

En l'antic Trocadero feia ois. Els encants. L'olor. I jo hi era tot sol i volia marxar. Vaig sentir que havia de quedar-m'hi, alguna cosa em passava. Aquestes màscares no es podien comparar amb altres escultures. Eren una cosa completament diferent. Tenien alguna cosa màgica. ¿Però per què no eren també màgiques les figures egípcies o babilòniques? Això, no ho havíem observat fins ara: tan sols eren primitives, però no màgiques.

Aquestes escultures de negres eren fetitxes, ajudaven contra tot —contra esperits estranys i amenaçadors—. Jo els mirava constantment. De sobte, vaig comprendre. També jo estic contra tot. També crec que tot és estrany i hostil. ¡Tot! Naturalment no per separat: les dones, els nens, els nodrissos, el tabac i el joc no són enemics per si mateix, però ho són en el conjunt. Vaig entendre per a què havien utilitzat els negres les escultures». □

